SEMIOTIK YONDASHUV ASOSIDA BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING ONA TILI SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISH

Ibragimova Xurshida Sherali qizi
DTPI 1-bosqich magistranti

Received: 19.12.2025
Revised: 20.12.2025
Accepted: 22.12.2025

Kalit so‘zlar:
Semiotik yondashuv, belgilar tizimi, piktogramma, ramzlar, multimodal axborot, ona tili savodxonligi, boshlang‘ich ta’lim

Annotatsiya: Mazkur tezisda semiotik yondashuvning boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ona tili savodxonligini shakllantirishdagi o‘rni va ahamiyati yoritilgan. Semiotik (belgi va ramzlar) tizimi asosida o‘qitish o‘quvchilarning til birliklarini anglash, mazmunni ko‘rish, tahlil qilish va ifodalash ko‘nikmalarini rivojlantirishi ilmiy asosda bayon etilgan. Tadqiqotda belgilar, piktogrammalar, grafik tasvirlar, ranglar, ramzlar va multimodal axborotlar orqali o‘qitishning o‘quvchida ona tili qoidalarini oson qabul qilishiga, matn mazmunini chuqurroq anglashiga, fonetik, leksik va grammatik savodxonlikni shakllantirishga ta’siri asoslab beriladi.

Bugungi kunda ta’lim jarayonida o‘quvchi shaxsining faol fikrlashi, axborotni tahlil qilish va o‘zlashtirish jarayoniga ongli yondashuvini ta’minlash muhim pedagogik vazifalardan biridir. Boshlang‘ich sinflarda ona tili savodxonligini shakllantirish bu jarayonning eng asosiy bosqichi bo‘lib, o‘quvchilar nutq madaniyati, fikrni to‘g‘ri ifodalash, matn mazmunini tushunish, til birliklarini o‘z o‘rnida qo‘llay olish kabi ko‘nikmalarni egallaydilar. An’anaviy metodlar ko‘pincha til qoidalarini mexanik yodlashga asoslangan bo‘lib, o‘quvchilarning til mazmunini ongli va chuqur anglashini to‘liq ta’minlamaydi. Shu bois zamonaviy ta’lim jarayonida semiotik yondashuvga asoslangan metodlarni qo‘llash dolzarb hisoblanadi.

Semiotik yondashuv o‘quv materialini belgilar, ramzlar, grafika, piktogrammalar, ranglar, sxemalar va multimodal axborot shaklida ifodalash orqali tushunchalarni osonroq qabul qilish imkonini beradi. Belgilar tizimidan foydalanilgan o‘quv jarayoni o‘quvchilarning tasavvurini kengaytiradi, ularni fikrlashga yo‘naltiradi, til hodisalarining ichki mohiyatini tushuntirishda samarali bo‘ladi. Ayniqsa 1–4-sinf o‘quvchilarida vizual idrok kuchli bo‘lgani uchun semiotik texnologiyalar ona tili savodxonligini shakllantirishda yuqori natija beradi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun murakkab grammatik qoidalarni grafik modeli, belgi orqali ifodalash, fonetik jarayonlarni rangli sxemalar bilan ko‘rsatish, matn mazmunini piktogrammalar orqali tushuntirish dars jarayonini sodda, qiziqarli va o‘zlashtirishga yengil qiladi. Bunday yondashuv o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi, ularni tahlil qilishga, kuzatishga, belgilar ortidagi ma’noni

topishga o‘rgatadi. Shuningdek, multimodal ta’lim muhitida bola o‘zining kuzatish, eslab qolish, tushunish, umumlashtirish ko‘nikmalarini to‘laqonli rivojlantiradi

Mazkur tadqiqot boshlang‘ich sinfda ona tili savodxonligini semiotik yondashuv asosida shakllantirishning nazariy asoslarini yoritish, uning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash hamda amaliyotda qo‘llash mexanizmlarini ilmiy nuqtai nazardan asoslashga qaratilgan. Tadqiqot natijalari boshlang‘ich ta’limda interaktiv, vizual va mazmunga yo‘naltirilgan o‘qitish metodlarini joriy etish, o‘quvchilarning til kompetensiyalarini rivojlantirish hamda ona tili darslarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Semiotik yondashuv tilni belgilar tizimi sifatida o‘rganishga asoslanadi. Til birliklarini o‘rganish jarayonida belgilar, ramzlar, piktogrammalar, grafik sxemalar va ranglar o‘quvchilarga murakkab grammatika va leksik qoidalarni vizual tarzda tushuntirish imkonini beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, belgilar orqali o‘qitish o‘quvchilarda matnni tahlil qilish, mazmunni anglash va o‘z fikrini izchil ifodalash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Boshlang‘ich sinfda ona tili savodxonligini shakllantirish quyidagi semiotik vositalar yordamida samarali bo‘ladi:

1. Piktogrammalar va rasm belgilar – matn mazmunini vizual tarzda aks ettiradi, tushunishni osonlashtiradi.

2. Ranglar va rangli kodlash – fonetik jarayonlarni, so‘z turkumlarini yoki grammatika qoidalarini ajratib ko‘rsatadi.

3. Grafik sxemalar va diagrammalar – sintaktik va leksik munosabatlarni tushuntirishda qo‘llaniladi.

4. Multimodal axborot – matn, rasm, ovoz va harakat kombinatsiyasi o‘quvchining ko‘p sezgilarini faollashtiradi.

5. Belgilar orqali interaktiv mashqlar – o‘quvchilar mustaqil fikrlash va muloqot ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Bu vositalar yordamida dars jarayoni qiziqarli, vizual va mazmunga boy bo‘lib, o‘quvchilarda til birliklarini mustahkamlashga yordam beradi.

3. Semiotik yondashuvning pedagogik modeli.

Semiotik yondashuv asosida dars quyidagi bosqichlarda tashkil etiladi:

Kirish bosqichi – yangi mavzu belgilar orqali vizual tarzda taqdim etiladi, o‘quvchilar qiziqish uyg‘otiladi.

Asosiy bosqich – matn va grammatik qoidalar piktogramma, rangli sxema va grafiklar yordamida tushuntiriladi; interaktiv mashqlar orqali mustahkamlash amalga oshiriladi.

Yakuniy bosqich – o‘quvchilar o‘z fikrini ifodalaydi, mashqlar orqali bilimlarni umumlashtiradi va nazariyani amaliyotga tadbiq etadi.

4. Semioitk yondashuvning samaradorligi

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, semiotik yondashuv qo‘llangan darslarda o‘quvchilarning ona tili savodxonligi sezilarli darajada oshadi:

- Matn mazmunini anglash va tahlil qilish qobiliyati rivojlanadi.

- Grammatik va leksik birliklarni to‘g‘ri qo‘llash ko‘nikmalari mustahkamlanadi.
- Fikrlash, kuzatish va ijodiy yondashuv ko‘nikmalari shakllanadi.
- Mustaqil o‘rganish va interaktiv muloqot qobiliyatlari oshadi.

1. Semiotic yondashuv boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ona tili savodxonligini shakllantirishda samarali vosita ekanligi tasdiqlandi.

2. Belgilar, ramzlar, piktogrammalar va grafik vositalar orqali o‘quvchilarda til birliklarini anglash, matn mazmunini tahlil qilish va fikrni izchil ifodalash ko‘nikmalari rivojlantiriladi.

3. Semiotik yondashuv asosida tuzilgan pedagogik model darslarni qiziqarli, vizual va interaktiv qiladi, o‘quvchilarning kognitiv va muloqot ko‘nikmalarini mustahkamlaydi.

4. Tadqiqot natijalari boshlang‘ich ta’limda ona tili darslarining samaradorligini oshirish, innovatsion metodlarni joriy etish va o‘quvchilarning til kompetensiyalarini rivojlantirish uchun ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Бондаревская Е.В. Теоретико-методологические вопросы изучения и формирования педагогической культуры / Е.В. Бондаревская // Формирова¬ние педагогической культуры будущего учителя. - Ростов-на Дону, 1979. - С.140 - 145.

2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: Методическое пособие / М.: Высшая школа, 1991. - 207 с.

3. Гнеденко Б.В. Математика и математическое образование в современном мире / Б.В. Гнеденко. -М.: Просвещение, 1985. - 191 с.

4. Зинченко В.П. Миры сознания и структура сознания / В.П. Зинченко //Вопросы психологии. - М., 1991. - № 2. - С.15 - 36.

5. Кабанова-Меллер Е.Н. Учебная деятельность и развивающее обучение / Е.Н. Кабанова-Меллер. - М.: Просвещение, 1968. - 288 с.